

A KIRÁLYI HITLEVÉL

IRTA DR. KENCZLER HÚGÓ

királyi hitlevél a király által a koronázáskor kiadott alkotmánybiztosíték. A felkent és megkoronázott király megesküszik az alkotmány megtartására; a hitlevél körvonalozza a nemzet alkotmányos jogait. Szövegét az országgyűlés állapítja meg, a király az elébe terjesztett alkotmánybiztosító írást megpecsételi és aláírásával megerősíti. A hitlevél megszerkesztésével, átadásával és aláírásával kezdődik voltaképp a koronázás szertartása, de a hitlevél aláírásának meg kell a koronázás tényét előznie. Előbb formulázta az alkotmány s annak biztosítéka megpecsételtetik, azután teszi a nemzet királya fejére a koronát, esküszik a király a törvények megtartására s teszi meg a kardvágást. A hitlevél megszerkesztése, átadása és aláírása beletartozik tehát abba a gyönyörű ünnepélyes szertartási láncba, amely együtt alkotja a koronázás országos ünnepét, másrészt a koronázás aktusának mintegy megelőző része, helyben, időben elválik tőle.

Királyaink hitlevelei külső alakjukon magukon viselik a kettős szerep bélyegét. IV. Károly királyunk által kiadott hitlevél külső alakjánál, köntösénél fogva kifejezi azt a jelentőséget, amelyet e fontos alkotmánybiztosítéknak közjogi szempontból kifejezni kell, de magán hordja a koronázás ünnepi aktusának a pompás bélyegét is. Nem így a régi hitlevelek. Ezekben azok, akik a hitlevelet aláírás és megpecsételés végett az uralkodó elé terjesztették, csak a közjogi jelentőségű aktadarabot látták, inkább annak alkotmánybiztosító szerepe, mint a koronázás ünnepélyes tényével való összefüggése lebegett szemük előtt. Ennek megfelelő a darabok külalakja: egyszerű, kancelláriai ügydarab, tiszta, becsületes és szabatos író kézmunkája, ahogy csak egy kancelláriai másoló hivatalnok tud pontosan és szárazon írni. Dísz vagy nincs semmi az okiratokon, vagy ha van, akkor az a kancelláriában szokásos üres, művésziellen kacskaringós cikornya.

Az első valamivel díszesebb hitlevél III. Károlyé. Lényegében véve itt is egy „tollnok” munkájáról van szó, de a régi, száraz, üres tollvonás helyébe némi dísz, ízlés és lélek lép. A szöveg nem folyamatos írással van írva, hanem mintha szedve volnának, tisztán egymás mellé vannak rajzolva a betűk. Formájuk teljesen egybevág e kor nyomta-

tott betűivel, pompás olvashatóság mellett tiszta alak és nemes forma jellemzi őket. A szöveg fölött egy sor arannyal átszótt széles, folyondáros sáv nagybetűkből. A hitlevél első lapja az uralkodó címeivel egy sor vörössel írt, arannyal átszótt finom majuszkulát tartalmaz, a vörös nagybetűk mellett a kék kisbetűk s felül a keretkép felébe húzódó, arany fonalaktól csillogó „Semper augustus” felírás határozott ízlésre vall. Aki ezt a lapot írta, az több volt már, mint száraz, lelketlen igavonója a tollnak, ez már ízléssel, művészi érzékkel bírt.

Későbbi hitleveleink egyre díszesebb kiállításúak, minden lap díszes kerettel határolt s a címlap egyenesen gazdagságra s bizonyos ünnepélyességre törekszik. II. Lipót és I. Ferenc hitlevelei már nem a kancellária hivatali másoló szellemét akarják visszatükröztetni, hanem a művészi alkotás igényével lépnek fel. Mindkettő grafikai munka, tisztán a fény és árnyék segítségével, színek nélkül törekszik a maga hatására. Mindkettő kora művészetének hű tükre, mindkettő rokokómunka. I. Ferencének mesterét is ismerjük, a címlap alján szignálja magát, Carl S. Meyernek hívják, bécsi mester, aki teljesen a francia ízlés hatása alatt áll. Lipótét bizonyára szintén bécsi művésszel rajzoltatták. Lipóté egyszerűbb, szerényebb, de finomabb és ízlésesebb. A címlapon a király neve egy rokokókerettel határolva, felül a széles szegély középpontjában az ország címere, amelyből kétoldalt szökellik ki az ügyesen rajzolt indadísz, a címer mellett két lebegő angyal, amint a koronát tartja a címer felé. A rajz szabatos, a lebegő angyalok mozgása élénk, az indák fonatai plasztikusan domborodnak. A többi lap kerete hasonló, keskenyebb, az angyalok és a címer helyébe felül egy virágkosár lép, a kosár alakja hol szélesebb, hol keskenyebb s ennek megfelelőleg tágul, vagy szűkül a külső keret megfelelő része. A szöveget egyszerű fekete-arany vonal fogja közre, a keret gazdag mozgalmasságával szemben az olvasásra szánt részt természetes nyugalom jellemzi. I. Ferenc hitlevelének már a címlapja is gazdagabb. Harsonázó angyalok tartják a koronát, Mars és Minerva alakja s mindenféle hadijelvények alkotják a keretet. A szöveg nincs szoros keretbe fogva, mint Lipótén, ez is, de az alakok mozgalmassága s a motívumok sokasága is nyugtalanná teszik a lapot. A rokokót jellemző ez a nagyfokú nyugtalan-ság úr a többi lap hatásán is. Keret, mely

a szöveget közrefogná nincs belül sem, a keret felső felén a középpont mindig egy-egy címer, amelyet vagy két angyal, vagy két nagy rocail fog közre, kétoldalt és alul trofeumok, várképek és szimbolikus figurák válfakoznak egymással, a Száva és Duna, bányászat, állattenyésztés, kereskedelem allegorikus alakjai. A címlap nyugtalansága hátrább még fokozódik, de míg az első lapon a mester alighanem jó minták alapján komponálta művét, addig később, főképp a speciálisan magyar vonatkozású részleteknél (állattenyésztés, bányászat) bizony nagyon is gyarló lesz. A grafikai munka alkotója nem volt elsőrendű művész, de rajza nagyon híven fejezi ki a bécsi művészetben ez időben még uralkodó, de már hanyatlani kezdő, francia multon nyugvó rokokóművészetet.

1867-tel datálódik az új magyar művelődés megindulása s azóta szakadatlan haladása előre. Nem véletlen, hogy míg régebbi hitleveleink alkotó művészei, amennyiben művésztől bennök egyáltalában szó van, bécsiek, addig I. Ferenc József elhunyt királyunk hitlevele már hazai kéz alkotása. De jellemzi az akkori művészeti közállapotot, hogy „Schütz mester“ alkotásán a választékosabb ízlésnek, a művészi kultúrának nyomát hiába keressük.

Ifjú királyunk hitlevele művészi köntösében híven jelzi azt az utat, amelyet a magyar művészeti kultúra 1867 óta megfutott. Külsője méltón sorakozik a koronázási aktus egyéb pompás külsejei közé. Vörös maroquin kötés, finom arany keret rajta, a közepén a magyar címer levélfűzésben. A kötés belső lapja selyembrokát arany ornamentummal, a címlap az uralkodó nevével és címének szövegével, gazdag, széles, díszes kerettel. A keret közepén felül az ország címere a koronával, alul az aranyalma a kettős keresztel, a keretet magát finom folyondáros inda alkotja, mely a sarkokon finoman a lap sarkai felé kiszögellik, a két oldalsó sáv keskenyebb, a felső és alsó széles és bőséges. Az indák hajlásába finoman és szervesen madarak és alól két furcsa, kosra emlékeztető szörnyeteg van beszöve. Az ornamentum finom arany vonallal van rajzolva, az indák teste fehér, az egyes mezőkben finoman elhelyezett erőteljes, mélytűzű zöld és kék foltok teszik az egész munkát élénké és finom hatásúvá. Itt-ott fehér pontocskák a színes mezőkben. A főbbi lap kerete hasonló formában és színben, de egyszerű, nem akar más lenni, mint a fontos okirat szövegének előkelő és díszes kiemelése, ennél fogva egészen keskeny s alakjában is a szöveg négyzetéhez igazodó. Alkotója Helbing Ferenc, az iparművészeti iskola tanára, önállót, finomat, a célnak megfelelő nemes és hatásos munkát alkotott.

MUZEÁLIS ÜGYEK

AZ O. M. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ÚJ IGAZGATÓJA. A Radisics Jenő halálával megüresedett állásra Jankovics Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére a király miniszteri tanácsosi címmel és jelleggel dr. verebi Végh Gyula vasmegyei földbirtokost nevezte ki, aki március elsején már át is vette hivatalát. A kinevezés hírére meglepetéssel fogadták azok, akik nem ismerték a főváros tülekedő forgatagától távoli falusi magányában búvárkodó, művészettel és irodalommal serényen foglalkozó Végh Gyulát és tudták, hogy a tekintélyes és nagyfontosságú iparművészeti múzeumi igazgatói állásra többen erősen pályáznak. De igaz örömmel, meglelégedéssel és új hatáskörének eredményes betöltésében teljesen megbízva köszönti Végh Gyulát igazgatói tisztiségében a magyar iparművészetnek minden elfogulatlan barátja, aki ismeri őt s tudja, mekkora értéket jelentenek az iparművészet jövő fejlődésében az ő nemes egyénisége, széleskörű műveltsége és szakképzettsége, évekre terjedő külföldi tartózkodása közben szerzett bő tapasztalatai, nagy nyelvismerete és a művészet ügyének gyermekkora óta vele nagyra nőtt szeretete. Amidőn most, a lapzárta órájában az Iparművészeti Múzeum új igazgatóját Radisics Jenő örökében csupán ezzel a néhány sorral, de a legmelegebb rokonérzéssel üdvözlöljük, annak a reménynek is adunk kifejezést, hogy ő, aki eddig is szívesen kereste fel lapunkat, a vezetése alá került intézet és a hazai iparművészet jövőjét érdeklő terveit a Magyar Iparművészet hasábjain ismertetni fogja.

ELŐLÉPTETÉS. Az Iparművészeti Múzeum új igazgatójának kinevezésével egyidejűleg a múzeum két kiváló tisztviselőjének előléptetését is közli a hivatalos lap. Csányi Károly, a múzeum érdemes igazgató-őre, az osztályigazgatói címet és jelleget kapta. Egy rendkívül szorgalmas, nagy tudású és az iparművészet szeretetétől áthatott múzeumi férfiú jutott ezzel megérdemelt kitüntetéshez. A múzeum elhunyt igazgatója mellett kétségkívül neki van legfőbb része abban, hogy a mi iparművészeti palotánk anyaga az aránylag csekély dotáció ellenére is az európai hasonló intézmények közt számottevő műgyűjteménnyé fejlődött és nemcsak szép vásárlásokkal, hanem az anyagelrendezésével is kiváló érzékű múzeumvezetőnek bizonyult. Ama nagyszerű kiállításokban, melyek a Múzeum helyiségeibe néha európai szaktekintélyeket is idevonzottak, mindig serény része volt és a közönség meg a szakkritika elismerése utoljára talán akkor érte őt a leg-

21

21. A hercegprimás pásztorbotja. A budapesti katolikus hívők ajánlották föl 1886-ban Simor János hercegprimásnak 50 éves áldozásának ünnepére. Tervezte Rauscher Lajos † Készítette Link F. István. Az esztergomi székesegyházi kincstár tulajdona.

21. Hirtenstab des Fürstprimas. Geschenk der Budapester Katholiken an weiland Fürstprimas J. Simor 1886. Entworfen von L. Rauscher † Ausführung von St. F. Link. Im Besitz des Esztergomer Domschatzes.

33

22

34

22. XV. századi filigrándíszű kehely a koronázási főtemplom kincstárából. Áldozókehelyként használták a koronázáson. Erdélyi fényképe nyomán.

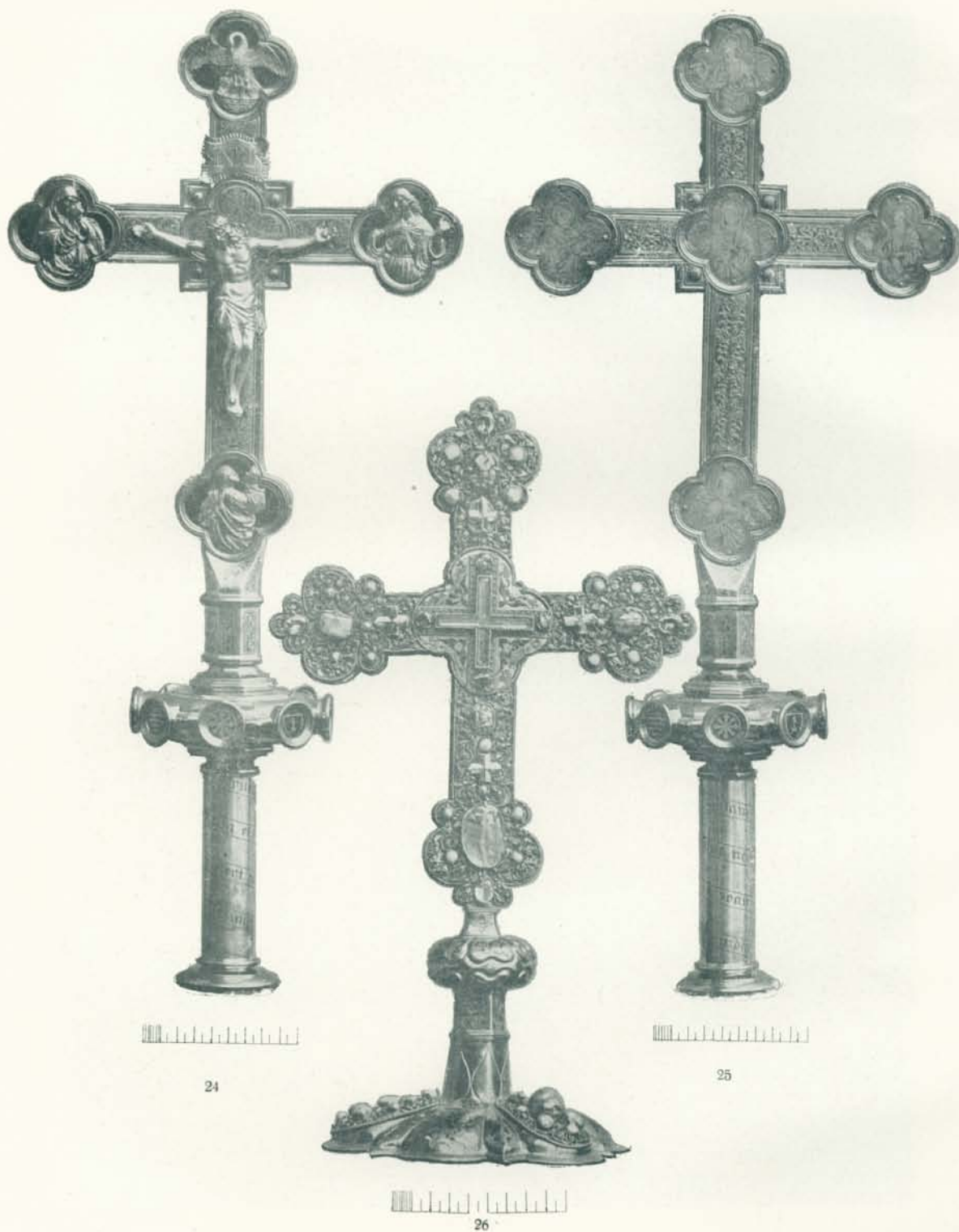
22. Kelch mit Filigrandekor. XV. Jahrhundert. Aus der Schatzkammer der Krönungskirche in Budapest. Diente anlässlich der Krönungszeremonie als Ziborium.

25

25. Zutt R. A. Csernoch hercegprímás koronázási kelyhe, Pécsi József fényképe nyomán.

25. R. A. Zutt. Krönungskelch des Fürstprimas Kardinal Csernoch.

24, 25. Az apostoli kereszt, melyet a király előtt vittek. 24. mellső, 25. hátsó oldal. XV. századi olasz munka. — 26. Az eskükereszt, amelyre a király esküdött, XII—XIII. századi kassai munka. — Mind a két kereszt az esztergomi székesegyházi kincstár tulajdona.

24, 25. Vortragskreuz (XV. Jahrhundert), wurde während der Krönung vor dem königlichen Paare getragen. 24 vordere, 25 Rückansicht. — 26. Das Eidkreuz. Ungarische Arbeit aus dem XII—XIII. Jahrhundert, auf welches der König den Eid leistete. — Beide Kreuze sind im Besitz des Esztergomer Domschatzes.

27

27. A hercegprimás koronázási miseruhája. XVII. századi magyar munka. Gyöngyhímzésű aranybrokát. Az esztergomi székesegyházi kincstár tulajdona.

27. Krönungskasel des Fürstprimas. XVII. Jahrhundert. Goldbrokat mit Perlenstickerei. Im Besitz des Esztergomer Domschatzes.

37

28

38

28. Néhal Szelepchényi primás békefeszülete. XVII. századi német munka. A koronázáskor csókra nyújtották a királyi párnák. Az esztergomi székesegyházi kincstár tulajdona.

28. Pazifikale des weiland Primas Szelepchényi. (XVII. Jahrhundert.) Wurde während der Krönungszeremonie dem königlichen Paare zum Kuss dargereicht. Im Besitz des Esztergomer Domschatzes.

39

29. Ambrus főherceg primás-ampulla tálcája. Domborított és aranyozott ezüst, XVII. század. Az esztergomi székesegyházi kincstár tulajdona. A koronázási misén használták.

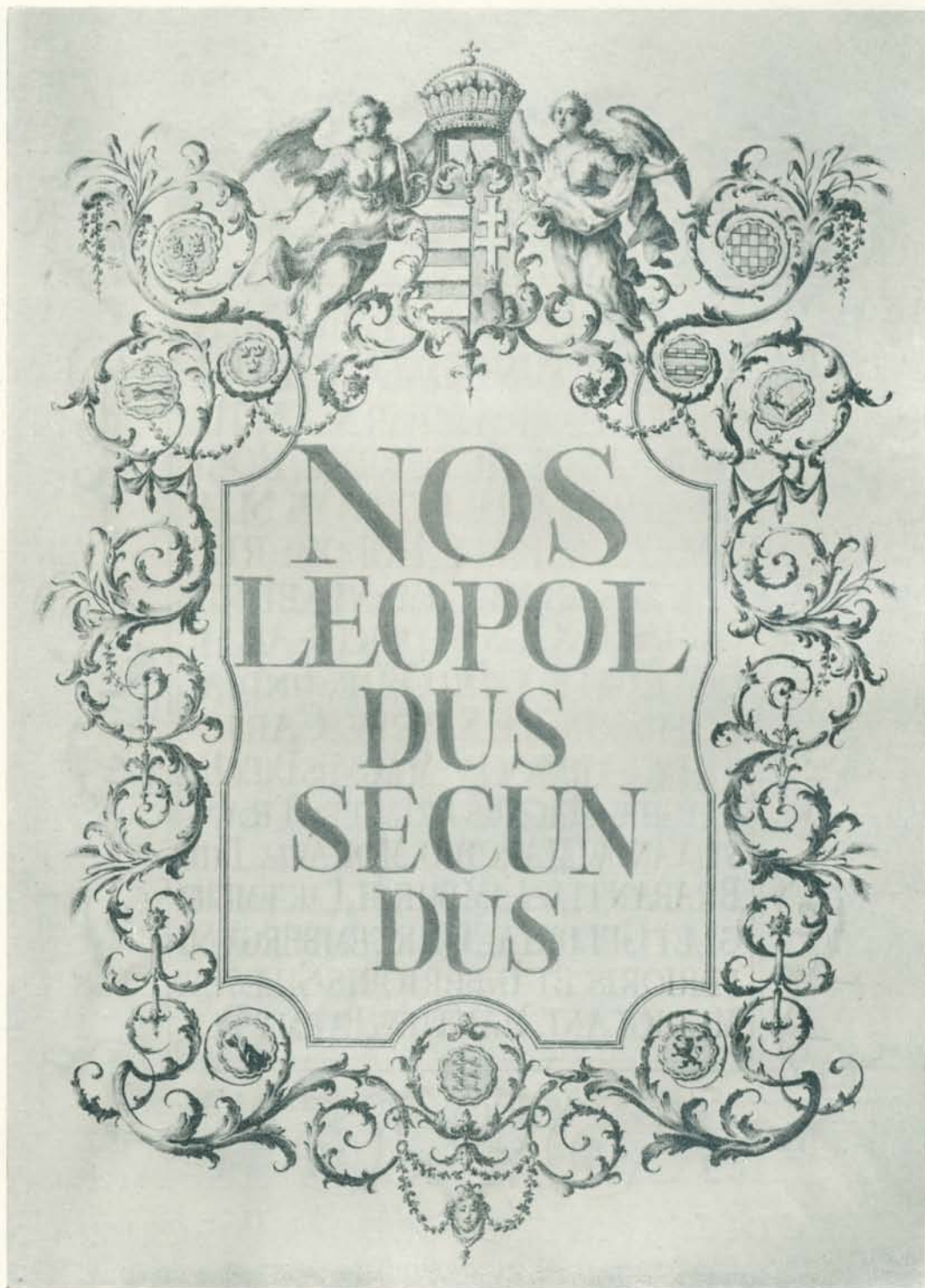
29. Silbernes Tablett für 2 Ampullen. Getrieben u. verguldet. Im Besitz des Esztergomer Domschatzes. Wurde anlässlich der Krönung gebraucht.

SANCTA ROMANA ECCLESIA
REX Germaniae,
Hispaniarum Castellae,
Arragonum Legionis,
Vtriusque Siciliae,
Iyerusalem Hungarie
Bohemiae Dalmatiae
Croaciae Sclavoniae
Ramee Serviae Gallitiae
Lodomerie Rumaniae
Bulgariae Navarrae

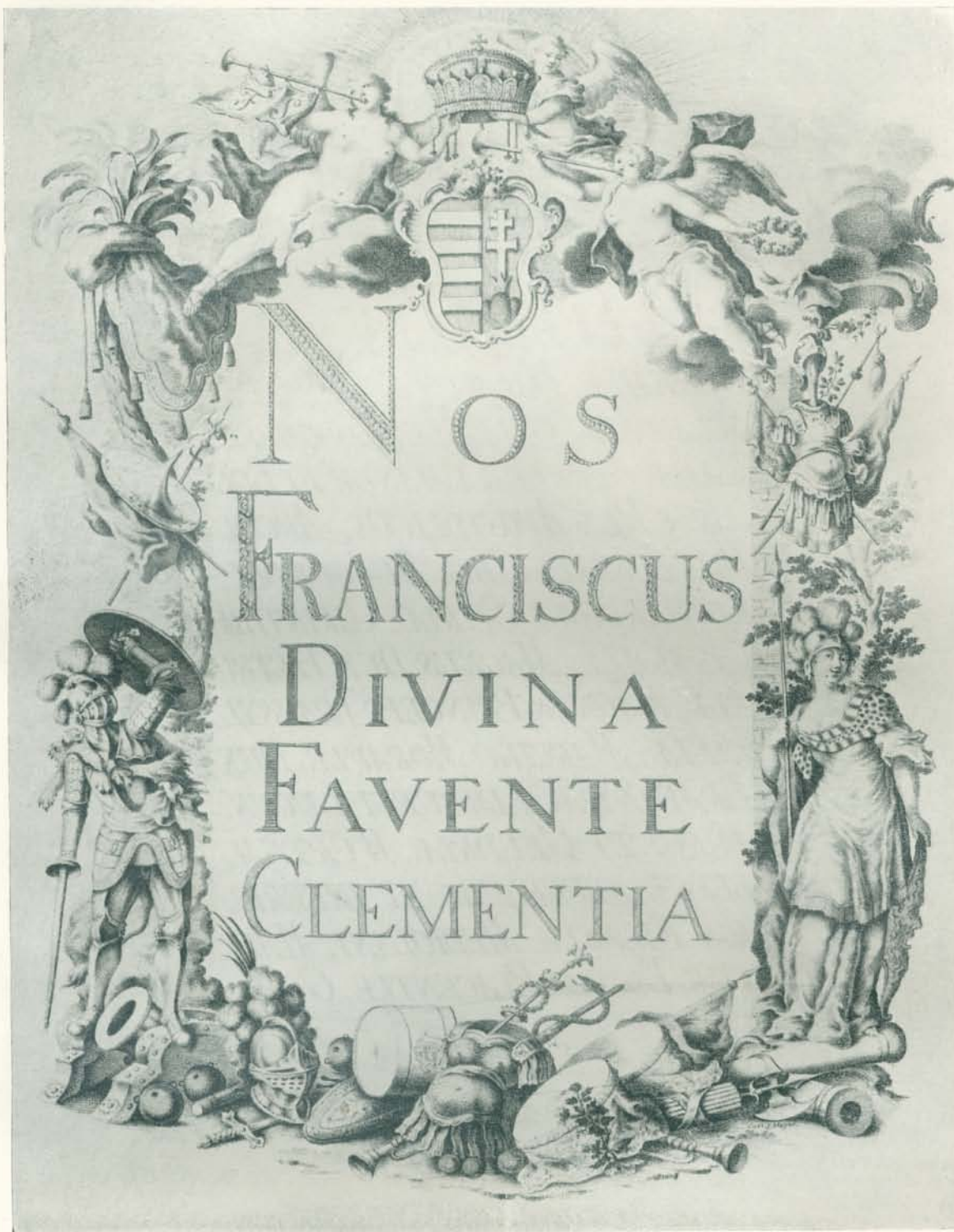
GRANATA TOLETA

VALENTIÆ, GALETIÆ, MAIORICA
rum, Hispalis, Sardinia, Cordubæ, Cor
sica, Murtia, Giennis, Algarby, Algeciræ
Gibraltaris, Insularum Canaria, nec non
Indiarum Orientalium, & Occidentali
um Insularum, ac Terræ firmæ Maris
Oceani &c. Archidux Austria, Dux Bur
gundia, Brabantia, Mediolani, Styria,
Carinthia, Carniola, Luxemburgi, Wi
ertembergæ, Superioris, & inferioris
Silesia, Athenarum & Neopatria, Prin
ceps Svevia, Marchio Sacri Romani Im
perij Burgovia, Moravia, Superioris, &
inferioris Lusatia, Comes Habsburgi,
Flandria, Tyrolis, Barchinona, Ferreū, Ky
burgi, Goritia, Rossilionis & Ceritaniae,
Landtgravius Alsatia, Marchio Oristani
& Comes Gocceani, Dominus March
Sclavonica, Portus Naonis, Biscaja, Mo
lini, Salinarum, Tripolis, & Mechlinia.

31

32

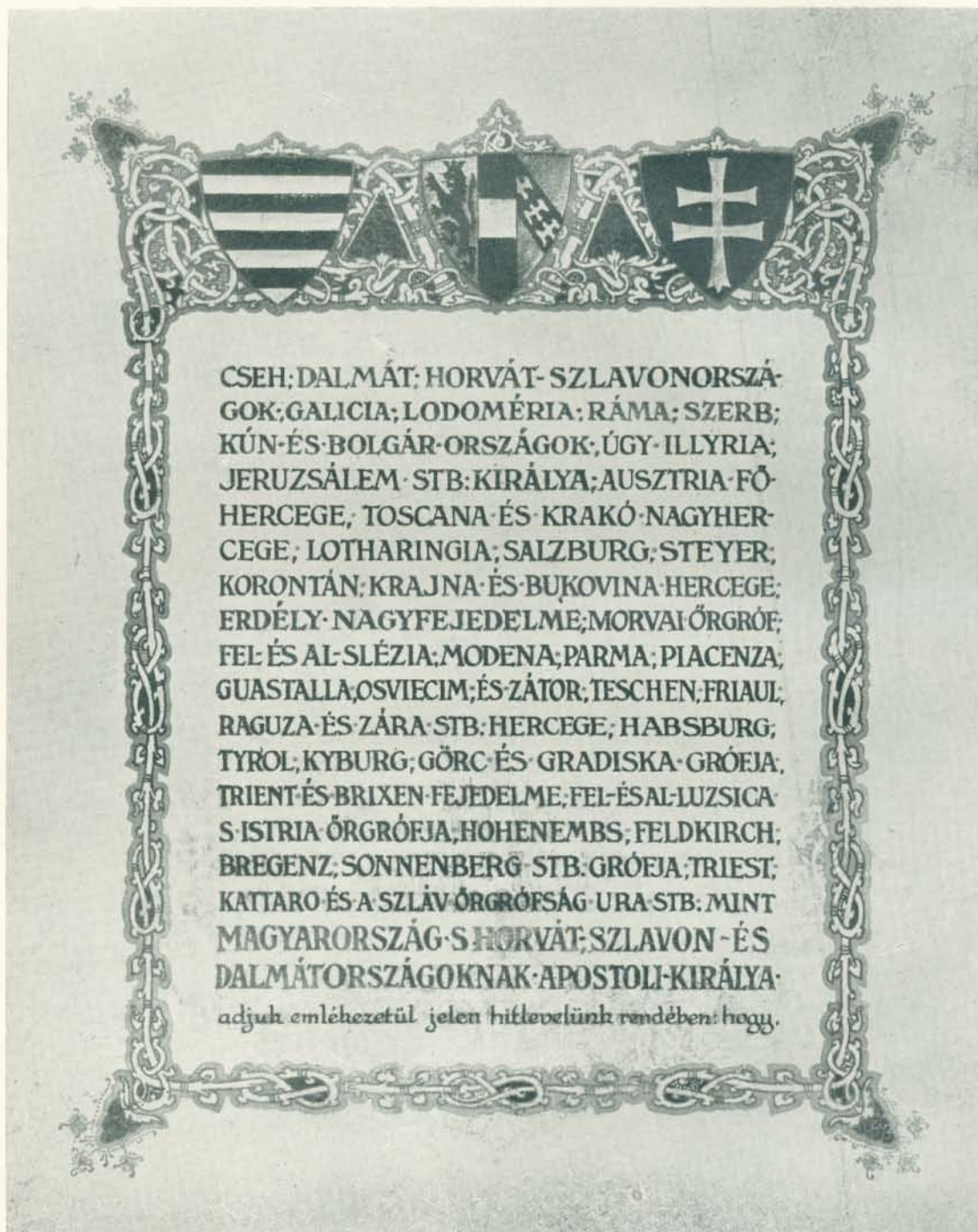
35

35. I. Ferenc hitlevelének címlapja 1792-ből.

35. Titelblatt der Verfassungsurkunde König Franz I. (1792.)

43

8*

melegebb egyhangúsággal, mikor az erdélyi török szönyegek összegyűjtésével és kiállítási katalógusának elkészítésével végzett műtörténeti fontosságú munkát. Mint művészeti író is vagy másfél évtizede tevékenykedik, főleg az építészet történetének és a régi magyar iparművészeti alkotásoknak búvárlatával, amelyre vonatkozó tanulmányainak egyrésze a mi folyóiratunkban jelent meg. Vele egyidejűleg a Múzeum c. és jell. örvé léptették elő dr. L a y e r Károly segédőrt, akinek személyében szinten szakavatott és buzgó tisztviselőt ért a szép kitüntetés.

E G Y H Á Z I M Ű V É S Z E T

BUDAPEST SZÉKESVÁROS AZ EGYHÁZI MŰVÉSZETÉRT. Évek óta sürgetjük a művészi szempontoknak érvényesülését az egyházi felszerelések és díszítések megrendeléseinél és beszerzéseinél. Oly sokat vétkeztek és vétkeznek még ma is e téren, hogy igazán ideje már, hogy cselekedjünk s elejét vegyük a művészi és ízlésbeli eltévelyedéseknek. Örömmel értesülünk, hogy ismét székesfővárosunk hatósága az, amely okos körültekintéssel és szerencsés kézzel megtalálja erre is a megoldásnak helyes módját s ezzel jó példát ad patrónusoknak és egyházi hatóságoknak egyaránt. Csernoch János hercegprímás hozzájárulására megbízta ugyanis lapunk érdemes munkatársát, Fieber Henriket, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium egyházművészeti előadóját, a fővárosi kegyurasága alá tartozó róm. katolikus templomok részére beszerzendő vagy megrendelendő egyházművészeti jellegű tárgyaknak és munkáknak művészi szempontból való ellenőrzésével. Helyénvalónak tartjuk a főváros tanácsának erre vonatkozó érdekes és fontos határozatát, amelynek fontosságát emeli, hogy az abban kifejezett elvi állásponthoz Csernoch János hercegprímás úr is hozzájárult, egész terjedelmében közölni. Dr. W i l d n e r Ödön tanácsnok, a közoktatási ügyosztály vezetőjének előterjesztése a következő:

„A tek. tanács a fővárosi képzőművészeti bizottság kezdeményezésére évek óta követi azt a helyes eljárást, hogy a székesfőváros hatósága által történő minden művészeti és iparművészeti vonatkozású beszerzés, megrendelés és munka előzetesen szakszerű művészeti elbíráláson menjen keresztül.

Ezt az elvet ezidőszereint egyedül az egyházi és templomi beszerzéseknél, megrendeléseknél és munkáknál nem alkalmazzuk, minek következtében az ilyen mű dolgok sokszor nem egyeznek meg a finomabb jóízléssel és ezáltal közvetve esetleg sok hívó vallásos érzületét is sértik, holott ugyanazon költséggel kellő szakszerű kezelés

mellett egyaránt kielégíthető a vallásos, valamint az esztétikai szükséglet is. Ugyanez áll a hívők által történő ajándékozássokra és rendelésekre vonatkozólag is.

Attól a megfontolástól vezéreltetve, hogy a vallásos érzületnek is egyik leghathatósabb emelője a művészi szép, aminek örök tanúi az olasz, németalföldi, német stb. festészet, szobrászat és iparművészet ilyen mű klasszikus alkotásai s hogy ez a harmónia vallási és művészeti cél tekintetében kisebb dolgokban épp úgy létesítendő, mint nagy alkotásokban: nagyon indokoltnak látjuk, hogy ebben az irányban változás történjék, még pedig lehetőleg minden fővárosi egyház és felekezetre vonatkozólag. Ami elsősorban a róm. kath. templomokat illeti, a székesfőváros, mint a róm. kath. egyház kegyura által történő megrendelések, beszerzések stb. tekintetében nem látunk semmi akadályt, hogy azokra nézve az egyházművészeti szakszerű bírálat és irányítás érvényesíttessék.

Másként áll a dolog azon beszerzésekre és munkákra vonatkozólag, amelyek nem a székesfőváros költségére, hanem a róm. kath. templomalap, perselypénzek stb. terhére történnek, vagy egyes hívők által tett alapítványokból stb. fedeztetnek.

Ezekre nézve azt tartanók célravezető eljárásnak, ha a főmagasságú hercegprímás úr, mint a róm. kath. plébániák egyházi főhatósága kéretnek fel, hogy a székesfőváros álláspontjához hozzájárulva, hívja fel a budapesti róm. kath. plébániákat, hogy az előbb említett fedezeti alapok terhére történő beszerzéseknél, munkáknál, valamint az ajándékozással eseteiben előzetesen hallgassák meg az egyházművészeti szakértőt.

Hogy pedig az eljárás egyöntetűsége biztosítható, leghelyesebbnek tartanók és kérnők, hogy ezen egyházművészeti szakértő-előadói tiszttel a főmagasságú hercegprímás úr a maga részéről ugyanazt az egyházművészeti szakferfiút bízna meg, akit a székesfőváros a maga részéről erre a tisztre felkérni kíván. Ez a szakferfiú Fieber Henrik úr, akit a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr is megbízott az egyházművészeti előadói tiszttel.

A tanács hozzájárult az előterjesztéshez és ily szellemben fölírta a hercegprímás úrhoz, aki így válaszolt:

„Miatán magam is mindig hangsúlyoztam, hogy a templomok részére történő beszerzéseknél gond fordítassék arra, hogy a beszerzendő ruhák s egyéb szerelvények és általában a templomot érintő munkálatok művészeti szempontból is kifogástalanok legyenek, készséggel adom elvi hozzájárulásomat ahhoz, hogy a székesfőváros kegyurasága alá tartozó templomok részére történendő beszerzéseknél s mindennemű munkálatnál ezentúl mindenkoron előzetesen egyházművészeti szakértő hallgattassék meg. Örömmel értesültem egyben arról, hogy a székesfőváros ezen tisztséggel Fieber Henriket, a vall. és közokt. m. kir. minisztériumnak egyházművészeti referensét kívánja megbízni, akit a magam részéről is teljes bizalommal látok el majd ez irányban a szükséges meghatalmazással.

A gyakorlati kivittlét illetőleg Fieber Henrikkel fogok tárgyalni, ha értesítést nyerek a székesfőváros részéről ez irányban történt megbízatásáról. Tárgyalásaim eredményéről s a teendő intézkedésekről lesz szerencsém majd a tekintetes tanácsot értesíteni.”

A tanács ennek megfelelően Fieber Henriknek a megbízatást megadta. Ismerjük a jeles esztétikus kiváló szakbeli képzettségét, tiszta ügyszeretéből fakadó lelkesedését és energiáját s ezért biztosan reméljük, hogy a hatáskörébe tartozó budapesti kath. templomoknak nem csupán jövő beszerzései nem eshetnek majd kifogás alá, hanem hogy ő bizonyára megtalálja módját annak, hogy az egyes fővárosi templomokban terpeszkedő, stílusba és ízlésbe ütköző kontár munkákat onnan eltávolítsák és megfelelőekkel pótolják.

IN MEMORIAM

ZRUMECZKY DEZSŐ (1883–1917) †. Mikor már tusakodott a kaszással, két nappal halála előtt hogy meglátogattuk, azt mondotta: „Szervusztok, fiúk. Jó, hogy eljötetek, de... menjetek is el... Egyedül akarok lenni...“ Nem akarta, hogy lássuk nehéz vívódását az életéért. Amit pedig olyan nagyon-nagyon szeretett. Úr volt; gögös, dölyfös úr volt Zrumeczky Dezső; nem akarta, hogy sajnáljuk. Január utolsó napján meghalt. Megölte az az alattomos, gyilkos kór, mely a Kárpátokban, az elpusztult falvak újjáépítésének munkája közben lopta magát tüdejébe. Mikor temettük hullott a hó: csendes-szeliden, hang nélkül. Szép, méltóságosan szomorú fehér téli nap volt az. Koporsója letakarva a Munkácsi-lepellel, a ravatal lábánál koszorúk. Sárgán lobogó gyertyák és néma, könnyes arcú emberek, akik hirtelen halála hírére összeverődünk temetni az embert, a katonát, a művészt: özvegy édesanyja, katonatársai, barátai, tisztelői és mi ketten-hárman viharvert, megviselt művésztestvérei... Hogy ki volt Zrumeczky Dezső? Egyszerű az élete folyása: született Inárcs-pusztán, ahol akkor édesapja földbirtokos volt, a vármegye virilistája. Aztán a magyar sors: apja fönkrement, a család a fővárosba került; kenyeret kellett keresni. Középiskoláit, a műegyetemet itt végezte; keményen kellett dolgoznia, mert hazuról nem támogathatták, sőt ő segítette öreg szüleit. 1907-ben végezte a műegyetemet, és ősszel végre teljesült régi vágya: elkerült Kalotaszegre. Lelke már előbb telve volt magyar vágyakkal, magyar álmokkal. Az idő is olyan volt ekkor: iparművészetünk reneszánsza volt az és architektúránk is vajudott: Lechner Ödön neve volt a jelszó és nemzeti architektúra volt a kitűzött cél. És már akkor egész csomó fiatal művészlinc járta az országot, hogy lelkét megtermékenyítse néplinc művészetével... Zrumeczky visszajött Kalotaszegről és azután jött az új állatkert építése. Azután a Gundel-féle vendéglő, a

rózsadombi iskola, Herczeg Ferenc háza, a kispesti munkástelepen épült házai, a kultusz-kormány megbízásából épült állami iskolák az ország különböző részein, legutóbb egy csomó szebbnél szebb terv a Kárpátokban újjáépülő falvak részére. Közben sok-sok szebbnél szebb rajz, terv, felolvasás, agitálás, gyönyörű magyar álmok... Fanatikusan, makacsul hitt művészetében és abban, hogy nemzeti architektúránk alapja néplinc művészetete lehet csak. Erre építette hitvallását, mint rendíthetetlen sziklára. És nem tértette ki újjából sem gáncs, sem gúny, sem anyagi okok. Nem alkudott, mert soha nem alkudott senkivel és semmivel. Pedig időközben mennyien alkudtak meg a sorssal és a... művészettel. Mert hogy olyan messzi a cél és olyan nehéz az út és olyan kicsiny a hitünk... Meghalt! Reszketve és sírva kísértük utolsó útjára Zrumeczky Dezsőt, a magyar építőművészt, aki úgy szerette művészetét, mint igaz művész szeretheti csak, aki úgy szerette magyarságát, ahogy csak kevesen, aki boldogan, büszkén járta a keresők úttalan, irdatlan útját. Ha jellemezni akarnám, így jellemezném: magyar művész volt és magyar úr és áldottan jó ember. Élt és meghalt a világfergeteg harmadik esztendejében. Öröklő hagyta nekünk kettőtört élete emlékeit, egy marék színes, illatos magyar virágot: gyönyörűségét másoknak és temérdek sok ígéretet megvalóra nem vált álmod. De kinn a temetőben friss sírját már belepte a hó. És én emlékezem: régi vidám, fiatal napokra, sok keserűségre, nehéz munkára, rövid, kis örömökre és... és kicsordul a könnyem.

Kós Károly.

SZAKIRODALOM

WIGAND KÖNYVEI. Három könyv jelent meg a piacon. Toroczkai-Wigand Ede a szerzőjük, aki esztendőnk nehéz munkáját, kutatásainak gyönyörű gyümölcsét adja bennünk a magyar közönség elé. Patinás, régiesen zengő nyelven emlékszik részben feledésbe ment művészetéről, életről, szokásokról, s kutató, látó szeme csillagos mennyboltról a földre siklik, hogy a csillagvilág regéi mellett a Székelyföld mesés talajának virágait örökítse meg tolla és ónja erejével. Három olyan könyv került ki sajtó alól, amelyek mindenike hatalmas nyeresége a magyar kultúrának, amelyek a magyar munka becsületét hirdetik. Azét a munkáit, amely a magunk élete szépségének a megörökítéseért folyik s elsősorban azért becses, mert úttörő s egy boldogabb, szebb jövő záloga.

A művész Wigand a Magyar Iparművészet közönségének régi ismerőse. A modern otthon

művészetének, külföldi mértékkel mérve is, alig van különb képviselője nála, akinek a neve idegenben tartott kiállításaink diadalainak egész sorával forrott össze. Munkásságát nemcsak a mi orgánumaink, de egész Európa művészeti sajtója is figyelemmel kísérte, s aki olvasta ama lapok közleményeit, tudja, hogy a magyar mester mindig a becsületünkre vált. Viszont aki ismerte folyton töprengő, vívódó egyéniségét, annak várnia kellett, hogy Wigand valamikor erejének egész teljében is megnyilatkozik. Ez — évek elmúltával — most megtörtént. Megtörtént úgy, hogy az építész-, iparművész- és grafikus-tudása mellé az író kvalitásait is sorakoztatta. Hét esztendő munkája mellett a tollnak is művésze lett. A síflusa hajlékony és ősi zamatú, mint a székely balladáké, ragyogóan színes, mint a Királyhágón túl fekvő völgyek hímes rétjei.

Öreg Csillagok című kötetéről már akkor beszámoltunk, amikor egyszerű köntösben, néhány példányban először megjelent. Most végtelentül finom, színes iniciálék és csillagképek díszítik s anyagban is bővült. Nem más ez a könyv, mint ismeretlen kúforrások gazdagságának felszínre hozatala s a Wigand saját kutatásainak bokrétaiba kötése. A magyar mennybolt elevenedik meg előttünk pusztázó pogány magyarok s méléző pásztorok nyelvén. Azok valamennyien a fantáziájukkal tették magukévá az eget s benépesítették ősmondák és népmesék alakjainak a százai-val. Az író és művész ugyanavval a lélekkel figyelte magasságban való vándorlásukat, mint ők s ami szeretet csak volt a szívében, azt mind rájuk pazarolta. Ez az Öreg Csillagok születésének a titka.

Ugyanez a szeretet sugárzik a Cserényes Házak művéből is. Amikor évekkal ezelőtt Erdélybe kerül, ahol a népművészet még haldoklásában is tenger szépséget rejteget, elfogja lelkét a mentés vágya. Alkotó művész romokból is épít. Pusztulásra ítélt, elhanyagolt anyag kerül a keze alá, omladozó régi fatemplomok, süppedt berenaházak, korhadt kópjafák kerülnek a szeme elé. Fakul a nép ruhája, elhal a mese öregek fonnyadt ajakán, fáradtabb a tánc, lepattan megbarnult fájú timborák utolsó húrja is, s a fonóban nem szól a nóta. Talán az emlékéllítés utolsó órája közeledik. És Wigand munkába kezd. Eldugott falvakat keres fel, havasok ormát járja, mindenüvé bekukkan. Folyton dolgozik. Jegyzetei, rajzai halomra gyűlnek, s amíg írásában a Csaba magyarjainak bölcsőtől-koporsóig való emléket emel, a rajzok a régi építésmód megörökítésére sorakoznak... Ma még nem tudjuk, hogy mit pusztított el, égetett fel az oláh sereg és gyülelévész

csöcselék kísérete, de az az érzésünk, hogy ez a könyv soha jobbkor meg nem jelenhetett, mint most, amikor minden veszteségünk kétszeresen fáj s minden megmentett szépségünk sokszorosán értékesebb. A Cserényes Házak anyagának egybehordása, művészi feldolgozása sokkal nehezebb volt, mint gondolnánk. Igen sok nélkülözéssel, kínlódással jutott hozzájuk a szerző s nem utolsó érdeme az sem, hogy mindebből semmit se vesz észre az olvasó. A havasi gyopár históriája ez, amelyet nyaktörő út után hoz ajándékba völgyben időzőknek a hegyi lakó.

A Hímes Udvar a sorozat legvaskosabb kötete. Benne van az utóbbi évek terméséből mindaz, amit Wigand művészi tevékenységének megítélésére fontosnak tartott. Tervek, amelyek a rajzoló-asztal deszkáján kerültek papírra s amelyek rendre megvalósultak, hogy magyar művészetet hirdessenek környezetüknek. Virágpálcikák és viráglétrák, madárkalitkák, üvegablakok, szőnyeg, mesebútorok, egységes szobaberendezések, iskolák belseje, középület és magánház kergetik a lapokon egymást. Istállók, népházak, tejszövetkezetek, gazdakörök sorakoznak, hogy utánuk apró falusi templomhoz símuljon a népnevelés háza. Közben régi várak és kastélyok belsejét varázsolja a szemünk elé úgy, hogy magatervezte bútorait helyezi a fantáziájával életrekelteft termekbe. Tarka képeskönyv a Hímes Udvar, amelynek az ábrái mind élnek, hol Erdélyországban, hol egyebütt. Megvannak és örömeinkre vannak meg. Ám ez a könyv a három közül a legkevésbé egységes. Benne lüktet a Wigand egész keresése, önmagával való küzködése, töprengése. Afféle tanuságtétel, amely őszintén mutatja a megtett út egyes állomásait. Kár — és főleg a közönség szempontjából az —, hogy az anyagot nem időrendben adja s így érettebb, magasabb színvonalú dolgok régebbiekkel, kiforrotlanabbakkal kerülnek össze. Így a fejlődés vonala megszakadozik, követése nehézkessé válik s a művész mai értékelését csak szakemberek számára teszi lehetővé. Ennek a majdnem szöveg nélkül megjelent kötetnek az „olvasása“ a legnehezebb, de aki maga rendezi az anyagot, annak bizonyára a legtöbb tanulsággal szolgál. A műhelybe nyújt bepillantást s nincs érdekesebb látvány, mint munka közben a művész, amikor őszintén elénk tárja a lelkét. A Hímes Udvar a valóságok könyve, eredmények tárháza, amely eredmények nagyon fiszteletreméltók. Nemcsak azért, mert művészet van bennük, de azért is, mert a magyar formakincs mintaszerű továbbfejlesztését is jelentik. Ez pedig a magyar iparművészet fejlődésére végtelentül fontos. Wigand teljesen megérti, hogy

a magyar népművészet díszítőelemek tárháza, amelyeket csak ilyeneknek tekinthet a művész. Ezért nem másol rabszolgamódra, de átszűri, átfinomítja a saját művészetén. Egyik kritikusa azt írta róla, hogy az alkotásai „művelten“ magyarok s ez teljesen igaz. Olyanok, amelyek minden magyar szépségük mellett a modern ember környezetébe illeszkednek s többé nem „ékíthetők“ a kuriózum szó kétes értékű jelzőjével... Hogy újszerűen hatnak? Ez egyik legfőbb érdemük s igazán nem a művésziük tehet arról, hogy a modern magyar művészetben modern és magyar művészi termékek újszerűeknek mondhatók. Odakint — sokat és sokszor hivatkozunk a külföldre — ez a nézőpont ósdi és tartatatlan, mert vannak országok, amelyekben nagyon megbecsülik a magukét. Azok boldogok, nagyok és büszkék, amelyeket szegények, kicsinyek és alázatosak csak bámulni tudnak, de a megértésükre — úgy látszik, képtelenek. Az Öreg Csillagok, Cserényes Házak és Hímes Udvar művésze érti őket és állja a versenyt.

Mind a három könyv kiállításában is művészi. A Táltos-vállalat kiadásában jelentek meg, s a Világosság-nyomda az előállítással derék munkát végzett.

m.

A VILÁGHÁBORÚ A MŰVÉSZETBEN. (Összeállította dr. Siklóssy László. A Gyűjtő külön száma.) A vaskos, kötet számba menő és bőven illusztrált folyóirat főleg a háború aktuális magyar művészetével foglalkozik. Programjához híven a műgyűjtőknek is érdekes példákat mutat be a háborús kuriózumok gyűjtésére. Ennek a tanulságával Holub József dr. és Divald Kornél foglalkoznak cikkeikben. Az ellenséges táborból is sok érdekes tárgy, plakát, karrikatúra számol be a világháborúnak ama mélységes hatásáról, melyet az emberi kedélyre és így a művészetekre is gyakorol. A szépen kiállított kötetnek tíz korona a bolti ára.

DÍSZÍTŐ MŰVÉSZET. Harmadik évfolyama indult meg az Iparművészeti Iskola kiadásában megjelenő folyóiratnak és amikor egy évi önkéntelen szünet után újra a közönség elé lép, hű marad eredeti programjához, hogy iskoláknak, családoknak, rajzzal, kézügyességgel foglalkozóknak, művészi ízlésre törekvőknek hasznos mintatára, okos útbaigazítója legyen. Emellett igen helyesen — ebben a számában is — megtanít a népies formanyelvben: a kalotaszegi varrottásokban, somogy megyei fafaragásokban, somogyi főkötőhímzésekben rejlő szépségeknek megértésére is. A leírások, melyek a technikai eljárásokra vonatkoznak, világosak, köny-

nyen megérthetők és mindent az oktató célnak rendelnek alá. A legszebb várákozásokra jogosít a Nádler Róbert ideiglenes igazgató szakavatott szerkesztésében új folyammal meginduló lap, amelynek kivitele ízléses, tipográfiája pedig mit sem árul el a háborús nehézségekből.

RENEZSZANSZ ÉPÍTÉSI EMLÉKEK SZAMOSÚJVÁROTT. (Írta dr. Lechner Jenő. Különlenyomat az Építőipar — építőművészetből.) Az erdélyi reneszansz építés gazdag és még eddig fel nem kutatott anyagából a Szapolyai János híres kincstárnoka, Fráter György által létesített szamosújvári várát írja le pontos archeológiai nyomozás alapján Lechner Jenő. A vár, mely a tizenhatodik század elején a legkésőbbi gótika építőszellemében létesült és amely a Rákóczi-mozgalom idején is fontos szerephez jutott, igen szép reneszansz kőfaragóemlékeket őriz: finom kapu- és ablakkereteket, címerpajzsokat, feliratos táblákat, melyek közül a szebbeket fényképfelvételekben is bemutatja a szerző. Nemcsak az olasz reneszansz kőfaragósajátosságait, de bizonyos népies zamatot is fedezett fel a szerző ezen emlékek között, ámde, hogy milyen természetűek azok, ennek a megvilágításával adósunk marad. Kétségkívül igen alapos felvételek és mélyreható forrástanulmányok nyomán írta meg e kis monografiát, mely sokat nyerne értékben, ha Erdély egybeült található reneszansz emlékeivel megbővülne és olyan stílustörténeti tanulmánnyá egészülne, amilyent a felsőmagyarországi reneszansz emlékekről írt Lechner Jenő.

EX LIBRIS, RAJZOS KÖNYV. (Szigethy István, Kolozsvár 1916.) Szorgalom, ízlés és sok európai grafikusművész serény tanulmányozása érzik meg ezen a csinosan kiállított füzetben. Az őszinteség és az egyszerűség, a grafikai ábrázolás e két fontos kelleke olykor a rajzbeli extravaganciáknak ad helyet: néha Beardsleyre, máskor Bayrosra emlékeztet nőiesen lágy vonalvezetésével, kissé affektált érzékenységgel Szigethy István rajzművészete. A dekadens is néha kissé komikusan hat egy-egy egészséges, derék vidéki polgárasszony könyvjegyében alkalmazva, de egészben örvendetes, hogy immár egy-egy nagy vidéki magyar város is iparművészeti kultúrára való fogékonyságot árul el és ennek oly törekvő grafikusok állnak a szolgálatában, mint e könyvecske szerzője.

A FESTŐ, gyakorl. kézikönyv díszítőfestők, szobafestők, címfestők, mázolók, fényezők és aranyozók számára. I. köt. A keresk. miniszt. megbízásából. Írta B. Pauly Erik.

Bpest Korvin Testv. kiadása 8°. 160 old. Fűzve 1.50 kor. Ilyen címmel jelent meg nemrégiben a gyakorlati festést szolgáló hasznos munka első kötete. Az egész két kötetre terjed s a második most készül. Tartalmát címe is magyarázza, de kiemelem, hogy a könyv sokkal többet ad, mint a címéből következtetni lehet. A jelen első kötet fejezeteiben sorban a következőket találjuk: 1. tudnivalók az optika köréből; 2. a festésalapok; 3. a festékek általánosságban (fizikai és kémiai tulajdonságok, vizsgálati eljárások, normál-festékek, nevek stb.); 4. a festékek részletes leírása, ahol külön tárgyalja a szervesen, külön a természetes, külön a mesterségesen előállított festékanyagot; 5. a vizes kötőanyagok és technikáik (itt is a szervesen, szerves anyagok külön-külön; ennek körében pl. a mészfestés, az alfresco, az enyvanyagok, gummi-félék, a kazeinfestés, emulziók, tempera stb.); 6. a Függelékben a faldíszítő eljárások, a sgraffito, a stucco-lustro és a plasztikai eljárások (pépfestés és domborítás stb.) magyarázatát találjuk. Ismerteti azonkívül a festéstechnikák szerszámaikat (ecseteket, patronokat és egyebeket) és a rajzolásra szolgáló eszközöket és anyagokat is. És legvégül egy kimerítő betűrendes tárgymutató is teszi használhatóvá a kis könyvet. A II-ik kötetben az olajfestést, a mázolás és fényezést, az aranyozást, címfestő és egyéb eljárásokat tárgyalja hasonló módon a szerző. Az előtünk fekvő I. kötet alapján bár a világosság és a teljesség kedvéért itt-ott bővebb magyarázat is elkelt volna, megállapíthatjuk, hogy a munka annak a célnak, amelyre könyvét a szerző szánta, jól megfelel. Közlései azért értékesek, mert a gyakorlat emberétől származnak, a könyvet épp azért elsősorban a gyakorlat embere tanulmányozhatja haszonnal. Kétségtelen, hogy az ilyféle könyvek előnyei közé a rövid, a tömör magyarázat tartozik és ebben a tekintetben a szerző szubjektivitása a döntő. De hát bízzunk meg Pauly Erikben, aki a Technológiai Iparmúzeum festő szaktanfolyamain több év óta tanítja ezeket a dolgokat; ő bizonyosan jól tudja, mi kell és mi nem kell a gyakorlat emberének. Kis könyvét az érdeklődők figyelmébe ajánljuk.

Cs. Gy.

A MAGYAR KÖNYV JELENE ÉS JÖVŐJE.
A Könyvtári Szemle, ez a sok gonddal és hozzáértéssel szerkesztett folyóirat legutolsó számában Kner Imrének egy hosszabb tanulmányát közli arról, ami egész leendő kultúrpolitikánk gerince, a magyar könyvről. Sok okos szempont, sok talpraesett gondolat van ebben a cikkben és kemény — bár

már többször hallott és olvasott — igazságok az írókról, akik az újság robotjában fecsérlik el erejüket, a kiadókról, akik a legridegebb üzleti haszon álláspontján vannak és a kritikáról, mely epésen és többnyire rosszindulatúan nézi a magyar könyvet. Amit a cikkíró a magyar könyvek tipográfiai gyarlóságairól mond, azt csaknem szóról szóra alá lehet írni. Hogy a mi régi jó könyvnyomató iparunk összes, nemes tradícióit elveszték a mai munkásgeneráció kezén — ki nem tudja azt és ki nem fájlalja? Nincsen tipográfiánk, nincsenek tipografusaink, annak ellenére is, hogy iparművészeti iskolánk grafikai osztálya kitűnő eredménnyel dolgozik, sőt külföldön is méltányolják érdemeit. Hogy a lipcsei kiállítás, a német grafikai ipar fellendülése, a szebbnél szebb könyvek megjelenése mind nyomtalanul suhant el a mi kiadóink mellett — nem egyszer magunk is felhánytorgattuk. És mohón kapunk az alkalmon, hogyha jó, ízléses, gondolat készült magyar könyvek fehér holló számba menő eseményét jelenthetjük. Éppen ezért csak fejcsoválva olvashatjuk az erős igazságérzettel megírt cikkben az ilyen sorokat: „Művészeti és iparművészeti lapjaink pedig lássák be, hogy a szép könyv művészeti és nevelő fontossága legalább olyan nagy, mint egy bankpalota szépsége, amelyben úgyis csak a bennfentes üzlethelek fordulnak meg. Értéketlen közönnyel vannak ezek a körök a magyar tipográfia fejlődése iránt.“ Nos, ami ebből a megrovásból miránk vonatkozik, azt határozottan vissza kell utasítanunk. Csak a felszínes vagy elfogult ügybuzgalom állíthatja azt, hogy mi vakon haladunk el a jó magyar könyv mellett s hogy nem prédikáljuk elégszer a jó tipográfia, a külföldi szép könyvek, a becsületes grafika nevelő hatását. Éppen mi voltunk azok, akik nem egyszer mutattunk rá egyebek közt a derék Kner-cég könyveinek külső kiállításban is gondos voltára s mi voltunk azok, akik talán legelsőkül olvastuk rá a nagy magyar kiadócégekre azt a profithajszolást, mely a bronzplakettes utáztott borkötéseknek súlyával igyekszik pótolni a nyomtatott lapokból hiányzó ízlésbeli mínusz.

A FEKETE KÖNYV. (Reimann Hans: Die schwarze Liste.) „Kényes képeskönyv“-nek nevezi a szerző ezt a kívül fekete, de belül annál mulatságosabb könyvet. Vagy száz darab plakát, karikatúra és rajz van benne: ismert nevű illusztrátorok munkái és lopozmányai még ismertebb nevű illusztrátoroktól. Egyik oldalon van az eredeti, mellette a túlsó oldalon az „átvétel“. Fölöttük a név, az egyik: a szerző, a másik: a megszerző neve. Nagyszerűen mulattató szórakozás ezt a bűnlajstromot for-

gatni. Szinte látni, hogy a német plakátra-
zoló nagyiparosok — Deutsch, Szafranski,
Weidenschlager, Bolz — miként buzdítják az
alkalmazottaikat minél többet, minél jobbat
és minél hívebben lopni, Mit ki nem fosztog-
atnak a napi munka gyors és fürge robotosai?
A Simplicissimus és a Jugend összes rajzo-
lóit, az élőket és a holtakat, az egyik Gul-
branssonra abonnál, a másik Bruno Paula
utazik. A franciákat és angolokat sem kímé-
lik: az Assiette au Beurret, a Gazette du bon
ton-t, Sem-et, Poulbot-t, Penfield-t, de vi-
szont ezek sem maradnak adósok és ők meg
nagyot ütnek botjukkal a németek fejére:
Thönytől, Wilketől úgy lopnak az illedelmes
franciák, hogy kamatostul visszaszopják a
kölcsonnt. Így játszanak egymással a nemze-
tek békeidőben. Néha valóságos nemzetközi
labdarúgás folyik egy-egy jó vicctémával.
Reimannban van annyi humor, hogy az egé-
szet nem fogja fel nagyon tragikusan, inkább
csak akkor komolyodik el, mikor azt a szem-
érmelenséget emlegeti, amellyel egyes szel-
lemi kleptomániások az idegen javak révén
pöffeszkedő hirdető-vállalkozókká és köztisz-
teletben álló humoristákká válnak. A fekete
lista teljességéhez az az egy „szerzemény”
hiányzik csupán, amelyen legtöbbet mulattak
az utóbbi időben Németországban. Egy fiatal
ember egy elegáns ékszerdobozt nyújt át az
imádott hölgynek. A doboz tetejére jól olvas-
hatóan felírta nevét a rajzoló. Nosza fogta
magát egy plagizátor és úgy ahogy volt,
lerajzolta a reklámképet. Még a kazettán
levő nevet is átvette, mert erről azt hitte,
hogy ez valamelyik francia ékszerész már-
kája. A vicc és reklám birodalmában azon-
ban úgy látszik nem veszik nagyon zokon
az ilyen csapdaállítást. A mentőegyesület jel-
szavával vigasztalódnak: „mindnyájunkat ér-
het baleset.”

KIÁLLÍTÁSOK

PRO TRANSYLVANIA nevű s az erdély-
részi károsultak felszegélyezésére alakult
egyesület javára érdekes kiállítást rendezett
dr. Varju Elemér osztályigazgató közremű-
ködésével a gróf Mikes Árminné vezetésével
alakult hölgybizottság a Nemzeti Múzeumban
A február hó 10-én megnyílt kiállítás java
részét a koronázáson részt vett főrangú
hölgyek pazarhatású díszruhái foglalják el.
A főhelyen Zita királynénak e füzet bemuta-
tott és ismertetett aranyhímzésű ruháját, mel-
lette IV. Károly királynak, Ottó trónörökös-
nek és Izabella kir. hercegnének a koroná-
záson viselt öltözeteit látjuk. Még mintegy
száz nő díszruha pompázik a tárlókban és a

szabadon álló babákon. Egy részükön meg-
látszik a századok nemes patinája; immár
porladozó nagyasszonyok hordták őket Lipót
és Mária Terézia idejében s nemzedékről nem-
zedékre szállva ifjú királyunk koronázásán
most is előkerültek a finoman szőtt brokátok,
hímes selymek és bársonyok, leheletszerű fá-
tyolok és csipkék és ámulatba ejtik a kiállít-
ás látogatóit. Igaz gyönyörűséggel szemlél-
tük a választékos művészi ízléssel összeválo-
gatott, nemes anyagból készült s a magyar
mágnásnők hagyományos viseletének stílusát
visszatükrözőtő változatos festői öltözeteket,
de furcsán hatott a kellő szakavatottság és
művészi érzék nélkül készült, nem egyező
színű és díszítésű, újdonsült néhány díszruha,
mely nyilván úgy kerülhetett a kiállításra,
hogy a rendezők nem térhettek ki bizonyos
személyi tekintetek elől. Szerencsére ilyen ruha
csak kevés akad; túlnyomó részük valóban
élvezetes és tanulmányos képét adja a XVIII.
és XIX. század és a legújabb kori mágnás-
női viseletnek. Ujabbán a kiállítást néhány férfi
díszruhával gazdagították, amelyek között kivá-
lik gr. Andrássy Gézának kápráztató ékszer-
kel díszes gyönyörű öltönye. A magyar dísz-
ruhákkal egyik közelebbi számunkban tüzeteseb-
ben akarunk foglalkozni s ezért ez alkalommal
beírjuk azzal, hogy felhívjuk olvasóink figyel-
mét az érdekes kiállításra és megtekintését
ajánljuk. Úgy értesülünk, hogy egy nagyobb-
szabású díszmű kiadását tervezik, amely
magában foglalná a kiállítás anyagának java
részét. Örvidenénk, ha e terv megvalósul-
na, mert a kiállítás látnivalóiból való-
ban maradandó becsű díszmű állítható össze,
mely az ország határain túl is számíthat
érdeklődésre. A ruhák csoportján kívül a
régibb és újabb egyházi szerelvényeknek és
papi ruháknak egész sorozata látható, amely
a koronázáson szerepelt. Az egyházi tárgya-
kat az esztergomi primási kincstár és a budai
koronázási főtemplom, Mátyás király olasz
származású, híres trónkárpitját pedig az
Erdődy grófi család a jótékony célra való
tekintettel engedték át a kiállításnak. Ezeket
a Magyar Iparművészet régebbi évfolyamai-
ban részben már közöltük, egy részüket pedig
e füzet más helyén ismertetjük és mutatjuk be.

HÉT KIÁLLÍTÁS EGY MÚZEUMBAN. An-
nak jellemzésétül, hogy a földön, vizen, víz
alatt és levegőben harcoló, éhező, fázó és vérző
Németország micsoda művészetnevelő tevő-
kenységre képes, hadd álljon itt egyszerű
elsorolása annak, hogy a Stuttgartban levő
Landesgewerbemuseum, melynek igazgatóját
Pazaurek Gusztávot már több ízben és több-
féle minőségben volt alkalmunk méltatni, mi-
féle kiállításokat rendezett az 1916-ik hábo-